

IJTIMOIIY-SIYOSIY ASARLARDA HISSIY-EKSPRESSIVLIKNI IFODALOVCHI VOSITALAR VA ULARNING TARJIMASI MASALASI

Qosimjonova Mashhura Nosirjon qizi

University of Business and Science

Annotatsiya: Ushbu maqolada ijtimoiy-siyosiy adabiyotlarda hissiy-ekspressivlikni ifodalovchi lingvistik vositalar tahlil qilinadi hamda ularning tarjima jarayonidagi o'ziga xos xususiyatlari o'rganiladi. Maqolada metafora, epitet, eksklamatsiya va idiomatik iboralar kabi vositalarning emotsional yukini saqlab tarjima qilish masalalari ko'rib chiqiladi. Shuningdek, tarjima nazariyasi va kontrastiv tahlil metodlari yordamida manba va maqsadiy matn orasidagi semantik va pragmatik uyg'unlikni ta'minlash strategiyalari tahlil qilinadi. Natijalar hissiy-ekspressiv elementlarni tarjimada yo'qotmaslikning samarali yo'llarini aniqlashga yordam beradi.

Kalit so'zlar: ijtimoiy-siyosiy asarlar, hissiy-ekspressivlik, lingvistik vositalar, tarjima, metafora, epitet, idiomatik iboralar.

Abstract: This article examines the linguistic means of expressing emotional expressiveness in socio-political literature and investigates their specific features in the process of translation. The study focuses on preserving the emotional load of devices such as metaphors, epithets, exclamations, and idiomatic expressions in translation. Furthermore, using translation theory and contrastive analysis methods, the article explores strategies to ensure semantic and pragmatic alignment between source and target texts. The findings contribute to identifying effective approaches to retain emotional-expressive elements in translated texts.

Keywords: socio-political literature, emotional expressiveness, linguistic means, translation, metaphor, epithet, idiomatic expressions.

Аннотация: В статье рассматриваются лингвистические средства выражения эмоциональной экспрессивности в социально-политической литературе и исследуются их особенности в процессе перевода. Особое внимание уделяется сохранению эмоциональной нагрузки таких средств, как метафоры, эпитеты, восклицания и идиоматические выражения при переводе. Кроме того, с использованием теории перевода и методов контрастивного анализа анализируются стратегии обеспечения семантической и прагматической согласованности между исходным и целевым текстами. Результаты способствуют выявлению эффективных способов сохранения эмоционально-экспрессивных элементов в переводных текстах.

Ключевые слова: социально-политическая литература, эмоциональная экспрессивность, лингвистические средства, перевод, метафора, эпитет, идиоматические выражения.

KIRISH

Ijtimoiy-siyosiy adabiyotlar inson tafakkuri va jamiyat tuzilmasi o'rtasidagi murakkab aloqalarni aks ettiruvchi muhim manba sifatida e'tirof etiladi.

Bunday asarlarda muallifning fikri va hissiyotlarini ifodalashda lingvistik vositalar, xususan, hissiy-ekspressiv elementlar asosiy rol o'ynaydi.

Hissiy-ekspressivlik matnga emotsional ohang, dramatik ta'sir va kommunikativ kuch beruvchi lingvistik hodisa bo'lib, u o'quvchining kayfiyatini shakllantirish va ijtimoiy-siyosiy mavzularga e'tiborni jalb qilishda muhim vositadir.

Tarjima jarayoni esa bunday elementlarning o'ziga xosligini saqlash va manba matnning emotsional yukini maqsad matnga uzatish bo'yicha murakkab masalalarni yuzaga chiqaradi. Shu nuqtai nazardan, ijtimoiy-siyosiy asarlar tarjimasida hissiy-ekspressiv vositalarni identifikatsiya qilish, ularning funksiyasini tahlil qilish va samarali tarjima strategiyalarini ishlab chiqish ilmiy jihatdan dolzarb hisoblanadi.

Ushbu maqola quyidagi maqsadlarni ko'zlaydi: ijtimoiy-siyosiy matnlardagi hissiy-ekspressiv vositalarni tizimli tarzda o'rganish, ularning semantik va pragmatik funksiyasini aniqlash, shuningdek, tarjimada ularni saqlash strategiyalarini tadqiq qilish. Mazkur tadqiqot lingvistik, tarjimonlik va adabiyotshunoslik nuqtai nazaridan yangi bilimlarni taqdim etadi.

Hissiy ekspressivlik tushunchasi va uning ijtimoiy siyosiy matnlardagi roli.

Hissiy ekspressivlik lingvistika, pragmatika va adabiyotshunoslikda tilning emotsional komponentini ifodalovchi muhim fenomen sifatida qaraladi. Hissiy ekspressiv elementlar muallifning sub'ektiv kayfiyatini, baholashlarini va ijtimoiy siyosiy qarashlarini o'quvchiga yetkazishda hal qiluvchi rol o'ynaydi. Ushbu vositalar — metafora, epitet, eksklamatsiya, interrogativ iboralar, idiomatik birliklar — matnning kommunikativ qadrini oshiradi va o'quvchi bilan muallif fikri o'rtasida interaktiv muloqotni ta'minlaydi.

O'zbek tilida hissa ekspressiv vositalar tilning ichki semantik strukturasida chuqur ildiz otgan bo'lib, ularning ishlatilishi nafaqat til boyligini ko'rsatadi, balki madaniyatning emosional tajribasini ham ifodalaydi. Masalan, xalq og'zaki ijodi va badiiy adabiyotda uchraydigan ko'plab frazeologik birikmalar hissiy intonatsiyani aniq ifodalaydi va o'quvchida hissiy rezonans uyg'otadi (Irgasheva, 2025; Turdiyeva, 2022).

Hissiy ekspressivlik ijtimoiy va siyosiy mavzularni yoritishda ham katta ahamiyatga ega. Siyosiy nutq, so'zlashuv va maqolalarda ishlatiladigan baholovchi leksika va metaforalar jamiyat fikrini shakllantirishga yordam beradi, shuningdek, muallifning ideologik mavqeini kuchaytiradi (Yusupova, 2025).

Bu vositalar matnning estetik qiyofasini boyitadi, o'quvchi ongida muayyan hissiy holatni uyg'otadi va ijtimoiy siyosiy mazmunni chuqurroq anglashga yordam beradi. Hissiy ekspressivlikning bu funktsional roli adabiy va ijtimoiy nutq tahlilida markaziy o'rin tutadi.

Lingvistik vositalar va ularning funksiyalari ijtimoiy siyosiy nutqda

Ijtimoiy siyosiy matnlarda hissiy ekspressivlikni ifodalovchi lingvistik vositalar quyidagicha tasniflanadi va tahlil qilinadi:

Metafora va allegoriya — murakkab siyosiy va ijtimoiy kontseptlarni tasvirlashda ishlatiladi, matnga obrazlilik hamda dramatik kuch bag'ishlaydi.

Epitet va sifatli ifodalar — obyekt yoki hodisani qadrlash, salbiy yoki ijobiy baholash orqali emotsional rang beradi.

Eksklamatsiya va interrogativ iboralar — o'quvchida ta'sir kuchini oshiradi hamda uni fikr yuritishga undaydi.

Idiomatizm va frazeologik birliklar — madaniy kontekstga bog'liq bo'lib, tilning o'ziga xos hissiy ohangini saqlaydi (Irgasheva, 2025).

O'zbek tilida frazeologik birliklar hissiy baholashda keng qo'llanadi va ular nafaqat emotsional holatni ifodalaydi, balki madaniy kodlarni ham uzatadi. Shu sababli tarjima jarayonida frazeologik birliklarning konnotativ qatlamini saqlab qolish katta ahamiyatga ega.

Tarjima jarayonidagi muammolar

Tarjima jarayoni hissiy ekspressiv elementlarning semantik pragmatik qatlamini maqsad tilga uzatishda bir qator murakkab muammolarga duch keladi.

Birinchidan, semantik noaniqlik — ba'zi metaforik yoki idiomatik ifodalar boshqa tilga to'liq mos kelmaydi, chunki ularning konnotativ va madaniy qirralari farq qiladi. Bu holat tarjimon oldida aniq vazifa qo'yadi: original matnning emotsional mazmunini saqlagan holda tarjima topish.

Ikkinchidan, pragmatik moslashuv — tarjimon matnning kommunikativ vazifasini maqsad til o'quvchisi uchun saqlab qolishi kerak, bu esa ba'zan manba matndagi iboralarni o'zgartirish yoki adaptatsiya qilishni talab qiladi.

Uchinchidan, estetik va stilistik uyg'unlik — tarjimon original tilning ritm, intonatsiya va stilistik ohangini saqlab qolishi lozim, bu esa tarjima matnining badiiy va pragmatik boyligini ta'minlash muhim vazifasidir (Erkinova, 2025).

Shu bilan birga, tarjimon konnotativ ma'noni yo'qotmaslik uchun qo'shimcha izohlar yoki mos leksik ekvivalentlar bilan ishlashi mumkin, bu esa tarjimaning umumiy kommunikativ samaradorligini oshiradi.

Tarjima strategiyalari

Hissiy ekspressiv elementlarni tarjimada uzatishda tarjimashunoslar quyidagi strategiyalardan foydalanadilar:

Ekvivalent tarjima — manba matndagi emotsional va stilistik ohangni maksimal darajada saqlashga yo'naltirilgan strategiya.

Adaptatsiya — maqsad til madaniyati va strukturiga mos uslubni tanlash orqali hissiy effekt saqlanadi.

Izohli tarjima — madaniy yoki kontekstga bog'liq ifodalar uchun qo'shimcha tushuntirishlar beriladi.

Transpozitsiya va modifikatsiya — sintaktik yoki morfologik o'zgarishlar orqali emotsional effekt saqlanadi.

Bu strategiyalar tarjimonning lingvistik, madaniy va pragmatik qarorlarini aks ettiradi hamda ijtimoiy siyosiy mazmunni maqsad til o'quvchisiga ta'sirchan yetkazish imkonini oshiradi.

Xulosa

Hissiy ekspressivlik ijtimoiy siyosiy matnlarning kommunikativ, pragmatik va stilistik qatlamlarida muhim rol o'ynaydi. Tarjima jarayonida uning semantik va pragmatik yukini saqlab qolish tarjimon oldidagi asosiy ilmiy va amaliy vazifalardan biridir.

O'zbek tilida hissiy ekspressiv vositalarni chuqur tahlil qilish, ularning tarjimada uzatilishini o'rganish tilshunoslik va tarjimashunoslik sohasida yangi istiqbollar ochadi, shu bilan birga madaniy lingvistik tafovutlarni samarali bartaraf etish imkoniyatini beradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- Erkinova, S. G'. (2025). Tarjima jarayonida konnotativ ma'noni saqlash muammolari. Yangi Tadqiqotlar Jurnali.
- Irgasheva, U. A. (2025). Expression of evaluation in Uzbek phraseological units.
- Turdiyeva, G. A. (2022). Emotional expressiveness in English and Uzbek languages.
- Yusupova, D. U. (2025). Linguistic models of emotional expression in English and Uzbek political discourse.